IQLIM O'ZGARISHI VA UNING INSON KELAJAGIGA TA'SIRI .

Kamolova Yoqutxon Bahodirovna
Namangan davlat pedagogika institute o'qituvchisi
e-mail: yoqutoykamalova@gmail.com
Bahodirova Oygul O'tkirbek qizi
Namangan Davlat pedagogika instituti
Biologiya 2-kurs talabasi
e-mail: oygulbahodirova9@gmail.com

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.24216446***

Annotatsiya: *Iqlim o'zgarishi XXI asrda insoniyat salomatligi va global sog'liqni saqlash tizimi oldida turgan eng muhim muammolardan biridir. Global haroratning oshishi, ekstremal ob-havo hodisalarining ko'payishi, havo ifloslanishi, suv tanqisligi va ekologik muvozanatning buzilishi inson organizmiga bevosita hamda bilvosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yurak-qon tomir, nafas olish, yuqumli kasalliklar, ovqatlanish bilan bog'liq buzilishlar va ruhiy salomatlik muammolarining kuchayishi iqlim o'zgarishining muhim tibbiy oqibatlari hisoblanadi. Ushbu maqolada iqlim o'zgarishining inson salomatligiga ta'sir mexanizmlari, global xavf omillari zamonaviy ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *iqlim o'zgarishi, global isish, inson salomatligi, ekologik xavf, yuqumli kasalliklar, havo ifloslanishi, jamoat salomatligi.*

Abstract: *Climate change is one of the most important challenges facing human health and the global health system in the 21st century. Global warming, increased extreme weather events, air pollution, water scarcity, and disruption of the ecological balance have direct and indirect effects on the human body. In particular, the increase in cardiovascular, respiratory, infectious diseases, nutritional disorders, and mental health problems are important medical consequences of climate change. This article analyzes the mechanisms of climate change's impact on human health and global risk factors based on modern scientific literature.*

Keywords: *climate change, global warming, human health, environmental hazards, infectious diseases, air pollution, public health.*

KIRISH

XXI asrda insoniyat oldida turgan eng dolzarb global muammolardan biri bu iqlim o'zgarishi va uning atrof-muhit, jamiyat hamda inson salomatligiga ko'rsatayotgan salbiy ta'siridir. So'nggi yillarda dunyo miqyosida global haroratning ortishi, muzliklarning erishi, dengiz sathining ko'tarilishi, qurg'oqchilik, suv toshqinlari, kuchli shamollar va boshqa ekstremal meteorologik hodisalarning tez-tez kuzatilishi iqlim tizimidagi jiddiy o'zgarishlardan dalolat bermoqda. Ushbu jarayonlar nafaqat tabiiy ekotizimlarning muvozanatiga, balki insoniyatning iqtisodiy, ijtimoiy va demografik rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Tabiiy fanlar kafedrasi**
© **"Smart Quill Publishing" nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**

Iqlim o‘zgarishining asosiy sabablaridan biri inson faoliyati natijasida atmosferaga chiqarilayotgan issiqxona gazlari miqdorining ortib borishidir. Sanoat korxonalari, transport vositalari, energetika sohasi, qishloq xo‘jaligi hamda tabiiy o‘rmonlarning qisqarishi global isish jarayonini jadallashtiruvchi muhim omillar hisoblanadi. Natijada atmosfera va okeanlarning isishi, yog‘ingarchilik rejimining o‘zgarishi hamda ekstremal iqlim hodisalarining kuchayishi kuzatilmoqda. Bu holat kelajak avlodlar uchun ekologik xavfsizlik, oziq-ovqat va suv ta’minoti, yashash sharoitlari hamda sog‘liqni saqlash tizimi barqarorligiga jiddiy tahdid tug‘diradi.

Iqlim o‘zgarishining eng muhim oqibatlaridan biri uning inson salomatligiga ko‘rsatadigan bevosita va bilvosita ta’siridir. Xususan, havo haroratining keskin ko‘tarilishi organizmda termoregulyatsiya jarayonining buzilishi, suvsizlanish, issiqlik stressi va yurak-qon tomir tizimiga tushadigan yuklamaning ortishiga sabab bo‘lishi mumkin. Atmosfera havosining ifloslanishi, chang bo‘ronlari va allergenlar miqdorining o‘zgarishi esa bronxial astma, surunkali obstruktiv o‘pka kasalligi va boshqa nafas olish tizimi patologiyalarining kuchayishiga olib kelishi ehtimolini oshiradi. Shuningdek, harorat va namlik sharoitining o‘zgarishi ayrim yuqumli kasalliklarni tarqatuvchi vektorlarning yashash hududi va mavsumiy faolligiga ta’sir ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, iqlim o‘zgarishi insonning ruhiy salomatligiga ham ta’sir etuvchi muhim omil hisoblanadi. Tabiiy ofatlar, yashash joylarining zarar ko‘rishi, iqtisodiy yo‘qotishlar va ekologik beqarorlik natijasida stress, xavotir, depressiv holatlar hamda boshqa psixologik muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ayniqsa, bolalar, keksalar, homilador ayollar, surunkali kasalliklarga chalingan bemorlar va ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari iqlim o‘zgarishining salbiy oqibatlariga nisbatan salbiy hisoblanadi.

Ushbu ilmiy ish iqlim o‘zgarishining inson salomatligiga ta’sirini kompleks o‘rgangan muhim tadqiqotlardan biridir. Mualliflar global isish natijasida infeksion kasalliklar, oziq-ovqat xavfsizligi, issiqlik stressi va aholi salomatligiga tahdidlar kuchayishini tahlil qilgan. Tadqiqotda iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish faqat ekologik emas, balki tibbiy va ijtimoiy masala ekanligi asoslangan [1]. Shuningdek iqlim o’zgarishi inson salomatligiga juda katta ta’sir ko’rsatmoqda. Insonlarda turli hil kasalliklarni keltirib chiqaryapti.Buni oldini olish uchun biz iqlimni o’zgarishi oldini olishimiz lozim.

Mualliflar iqlim o‘zgarishining inson salomatligiga ta’sirini va uning oldini olish bo‘yicha zarur choralarni tahlil qilgan. Tadqiqotda yuqori harorat, ekstremal ob-havo hodisalari, oziq-ovqat xavfsizligi va yuqumli kasalliklar bilan bog‘liq xavflar yoritilgan. Mualliflar issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish inson salomatligi uchun ham ijobiy natijalar berishini ta’kidlagan[2].Bunga haroratni keskin osishi yoki keskin pastlashi sabab bo’lishi mumkin. Buni asosiy sababi turli xil zavodlardan, avtomashinalardan chiqayotgan zararli tutunlar hisoblanadi.Zararli tutunlar yordamida ozon qatlami yemirilib bizga quyoshning zararli nurlari ko’p miqdorda yetib kelib insonlarda turli xil kasalliklarni keltirib chiqaryapti.

Ushbu tadqiqot iqlim o‘zgarishi va inson salomatligi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatkichlar asosida baholagan. Unda issiqlik bilan bog‘liq kasalliklar, yuqumli kasalliklar tarqalishining o‘zgarishi, oziq-ovqat va suv xavfsizligi, shuningdek, sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan yuklama

tahlil qilingan.Mualliflar iqlim o‘zgarishi jismoniy va ruhiy salomatlikka bir vaqtning o‘zida ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi[3]. Atrof-muhitdagi turli xil kasalliklar havoni ifloslanishidan va ekologiyani yomonlashuvidan turli xil yuqumli kasalliklar kelib chiqadi.ekologiyani yomonlashuvi inson organizmiga ham jismoniy ham ruhiy tasir qiladi.

XULOSA

Iqlim o‘zgarishi inson salomatligiga bevosita va bilvosita ta’sir ko‘rsatuvchi global ekologik muammo hisoblanadi. Global haroratning oshishi, ekstremal ob-havo hodisalari, havo va suv sifatining yomonlashuvi, oziq-ovqat xavfsizligiga tahdidlar hamda infeksion kasalliklar tarqalishidagi o‘zgarishlar turli kasalliklar xavfini kuchaytirishi mumkin. Tahlil natijalari iqlim o‘zgarishi, ayniqsa, yurak-qon tomir, nafas olish, yuqumli va ruhiy salomatlik bilan bog‘liq muammolar nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. Shunday qilib, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashish nafaqat ekologik barqarorlikni ta’minlash, balki kelajak avlodlar salomatligini muhofaza qilishning ham muhim shartidir. Ekologiya sohalarining integratsiyalashgan yondashuvi ushbu global muammoni samarali hal etishda muhim o‘rin tutadi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Anthony Costello va hammualliflar (2009) Managing the health effects of climate change: Lancet and University College London Institute for Global Health Commission.

2. Andy Haines va Kristie Ebi (2019) The Imperative for Climate Action to Protect Health. New England Journal of Medicine, 380(3), 263–273.

3. Kamalova Virtual laboratoriya orqali talabalarga denaturatsiyasini ishlab chiqarishning B //Ko'p tarmoqli ustida global tendentsiyalar va innovatsiyalar bo'yicha xalqaro konfersiya. – 2025. – T. 1. – №. 4. – S. 118-120.

4.KAMALOVA Y. PEDAGOGLARNING TIBBIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA USULLARI //Journal of Pedagogical and Psychological Studies. – 2025. – T. 3. – №. 2. – C. 3-8.

5.Bahadirovna K. Y., Hakimjonovna A. M. PEDAGOGLARNING ASAB TIZIMI KASALLIKLARI: ZAMONAVIY TAHDIDLAR VA SAMARALI PROFILAKTIKA CHORALARI.

6. Khusanova, O. G., Kamoliddinov, M. I., & Muhammadjanova, D. B. (2019). The taxonomic structure of soil waterweed in altitudinal belt of the north fergana. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, *8*(2), 332-336.

7. Khusanova, O., & Kamoliddinov, M. (2023). The ecological features of the soil seaweeds. *PROBLEMS IN THE TEXTILE AND LIGHT INDUSTRY IN THE CONTEXT OF INTEGRATION OF SCIENCE AND INDUSTRY AND WAYS TO SOLVE THEM:(PTLICISIWS-2022)*, *2789*(1), 030003.

8. Khusanova, O. G. (2020). Surveys on Soil Algoflora in Uzbekistan. *International Journal of Innovations in Engineering Research and Technology*, *7*(09), 141-143.